

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2010. gada 30. martā

lietā Nr. 2009-85-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc akciju sabiedrības „TOPMAR HOLDINGS” un Vitālija Grinčišina konstitucionālajām sūdzībām,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2010. gada 2. martā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 141. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1998. gada 14. oktobrī pieņēma Civilprocesa likumu (turpmāk arī – CPL), kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā.

Līdz 2006. gada oktobrim CPL 19. nodaļas „Prasības nodrošināšana” normas paredzēja atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. CPL 146. panta pirmā daļa noteica: „Par visiem lēmumiem prasības nodrošināšanas jautājumos, izņemot šā likuma 145. panta otrajā daļā paredzētos jautājumus, var iesniegt blakus sūdzību.” CPL 145. panta otrā daļa regulēja situāciju, kad lēmums par prasības nodrošinājumu pieņemts pirms prasības celšanas un tiesas noteiktajā termiņā prasība nav celta.

Saeima 2006. gada 7. septembrī pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2006. gada 11. oktobrī. Ar šiem grozījumiem tika ieviestas būtiskas izmaiņas CPL 19. nodaļā. Jaunā redakcijā tika izteikts CPL 138., 139., 140., 141. un 142. pants, kā arī izslēgts CPL 144., 145. un 146. pants. CPL 141. panta pirmā daļa jaunajā redakcijā paredzēja, ka blakus sūdzību var iesniegt:

- 1) par lēmumu, ar kuru tiek nodrošināti zaudējumi, kas atbildētājam varētu rasties sakarā ar prasības nodrošināšanu;
- 2) par lēmumu, ar kuru prasības nodrošinājums tiek aizstāts ar citiem līdzekļiem;
- 3) par lēmumu, ar kuru tiesa, kas ir pieņēmusi lēmumu par prasības nodrošinājumu, atceļ vai atstāj negrozītu lēmumu par prasības nodrošinājumu.

Pēc minēto grozījumu stāšanās spēkā atbildētājs vairs nevarēja iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Tomēr savas tiesības atbildētājs varēja aizsargāt, saskaņā ar CPL 140. panta piekto daļu iesniedzot tiesai, kas pieņēmusi lēmumu par prasības nodrošināšanu, pieteikumu par šā lēmuma atcelšanu. Ja tiesa pieteikumu neapmierināja, atbildētājs saskaņā ar CPL 141. panta pirmo daļu varēja iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu.

Minēto kārtību saglabāja arī Saeimas 2006. gada 14. decembrī pieņemtais likums „Grozījumi Civilprocesa likumā”, ar kuru CPL 141. panta pirmā daļa tika izteikta šādā jaunā redakcijā: „Par šā likuma 140. panta otrajā, trešajā un piektajā daļā minētajiem lēmumiem un lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, var iesniegt blakus sūdzību.”

2009. gada 5. februārī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, ar kuru tika veiktas būtiskas izmaiņas ne tikai CPL 19. nodaļā, bet arī visā Civilprocesa likumā. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem CPL 140. panta piektā daļa tika izteikta šādā jaunā redakcijā: „Prasības nodrošinājumu pēc puses motivēta pieteikuma var atcelt tā pati tiesa, kura nodrošinājusi prasību, vai tiesa, kuras lietvedībā atrodas lieta izskatīšanai pēc būtības.” Savukārt CPL 141. panta pirmā daļa tika izteikta šādā redakcijā: „Par šā likuma 140. panta trešajā daļā minēto lēmumu un lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, var iesniegt blakus sūdzību. Šā likuma 140. panta otrajā daļā minētajā gadījumā blakus sūdzību var iesniegt par tiesas lēmumu daļā, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt zaudējumus”.

Līdz ar to kopš 2009. gada 1. marta, kad stājās spēkā minētie grozījumi, atbildētājs nevar iesniegt blakus sūdzību arī par lēmumu, ar kuru tiesa noraidījusi pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

2. 2009. gada 7. septembrī tika ierosināta lieta pēc akciju sabiedrības „TOPMAR HOLDINGS” konstitucionālās sūdzības, bet 2009. gada 4. novembrī – lieta pēc Vitālija Grinčišina konstitucionālās sūdzības. Akciju sabiedrības „TOPMAR HOLDINGS” un Vitālija Grinčišina (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji) konstitucionālās sūdzības ir līdzīgas. Lai veicinātu abu lietu vispusīgu un ātru iztiesāšanu, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu 2009. gada 26. novembrī tās tika apvienotas. Apvienotajai lietai Nr. 2009-85-01 tika piešķirts nosaukums „Par Civilprocesa likuma 141. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105. pantam”.

3. Pieteikuma iesniedzēja akciju sabiedrība „TOPMAR HOLDINGS” uzskata, ka CPL 141. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 92. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs Vitālijs Grinčišins pauž viedokli, ka apstrīdētā norma neatbilst ne vien Satversmes 91. un 92. pantam, bet arī Satversmes 105. pantam.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka prasītājam, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, neesot pienākuma iesniegt pierādījumus par atbildētāja prettiesisku rīcību. Savukārt tiesai, lemjot par prasības nodrošināšanu, neesot pienākuma iedziļināties prasības būtībā un izvērtēt, vai celtā prasība vispār var tikt apmierināta. Jautājuma izlemšanai pietiekot ar motivētu prasītāja iesniegumu, kurā norādīts, ka sprieduma izpilde varētu būt apgrūtināta vai neiespējama. Turklāt lēmums tiek pieņemts bez pušu piedalīšanās un atbildētājam neesot iespējas izteikt savu viedokli. Apstrīdētā norma ļaujot tiesai pieņemt nepārsūdzamu lēmumu bez pierādījumu izvērtēšanas, pamatojoties tikai uz vienas puses apgalvojumiem. Tas būtiski ierobežojot otra lietas dalībnieka tiesības un neatbilstot Satversmes 92. pantā noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Ja tiesas lēmums ir atbildētājam nelabvēlīgs un prasība tiek nodrošināta, apstrīdētā norma liedzot atbildētājam iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Šādā gadījumā atbildētāja vienīgā iespēja esot vērsties tiesā, kas ir nodrošinājusi prasību, ar lūgumu atcelt minēto lēmumu. Tomēr no Augstākās tiesas judikatūras esot secināms, ka atbildētājam nav tiesību apstrīdēt prasības nodrošinājuma likumību un pieļaujamību. Atbildētājs tikai varot mēģināt pierādīt, ka ir mainījušies apstākļi, kas bija prasības nodrošināšanas pamatā. Līdz ar to prasības nodrošināšanas gadījumā apstrīdētā norma liedzot atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par viņam nelabvēlīgiem un būtiskiem lēmumiem. Iebilst pret šiem lēmumiem atbildētājs varot tikai apelācijas sūdzībā. Savukārt prasītājam esot tiesības pārsūdzēt šādus lēmumus tūlīt, iesniedzot blakus sūdzību. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 91. pantam, jo nenodrošinot pušu procesuālo vienlīdzību.

Pieteikuma iesniedzēja akciju sabiedrība „TOPMAR HOLDINGS” pauž viedokli, ka iespējamais apstrīdētās normas mērķis ir paātrināt civillietu izskatīšanu un nepieļaut procesa novilcināšanu. Taču tādā gadījumā neesot saprotams, kāpēc prasītājam ir tiesības iesniegt blakus sūdzību, bet atbildētājam šādu tiesību nav. Savukārt Pieteikuma iesniedzējs V. Grinčišins norāda, ka apstrīdētajai normai nav objektīva pamatojuma, jo pirms tās pieņemšanas ilgstoši bijusi spēkā kārtība, saskaņā ar kuru lēmumu par prasības nodrošināšanu varēja pārsūdzēt abas puses. Tā kā prasības nodrošinājums saglabājoties līdz sprieduma spēkā stāšanās dienai, apstrīdētās normas rezultātā varot veidoties tāda situācija, ka personai vairāku gadu garumā tiek būtiski ierobežotas pamattiesības, liedzot iespēju pārbaudīt šo ierobežojumu tiesiskumu augstāka līmeņa tiesā.

Pieteikuma iesniedzējs V. Grinčišins uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst arī Satversmes 105. pantam. Īpašuma tiesības ietverot sevī tiesības gūt no lietas visus iespējamus labumus. Apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā varot samazināties personas īpašuma vērtība, tādējādi apstrīdētā norma ierobežojot Pieteikuma iesniedzēja īpašuma tiesības. Neesot šaubu par to, ka tiesai ir ar likumu piešķirtas tiesības ierobežot personas īpašuma tiesības un ka šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis – nodrošināt varbūtējā tiesas sprieduma kā publiska akta izpildīšanu, aizsargājot pieteicēja mantiskās intereses. Taču apstrīdēto normu nevarot uzskatīt par samērīgu, jo Civilprocesa likums neparedz citu efektīvu mehānismu tās personas tiesību aizsardzībai, pret kuru tiek piemērots prasības nodrošinājums.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91., 92. un 105. pantam.

Tā kā atbildētājs varot neatgriezeniski ietekmēt prasītāja tiesības panākt sprieduma izpildi, piemēram, noslēpjot vai atsavinot mantu, likumdevējs esot paredzējis, ka lēmumi par prasības nodrošināšanu tiek pieņemti bez liekas kavēšanās, pat neuzklausot atbildētāja viedokli un nerīkojot tiesas sēdi. Tomēr tas nenozīmējot, ka tiesa šos lēmumus pieņem voluntāri. Pieteikumu par prasības nodrošināšanu tiesa varot apmierināt vienīgi tad, ja tas atbilst noteiktiem kritērijiem un tiesa guvusi pārliecību

par to, ka prasības nodrošināšanas gadījumā prasītājs varētu nesaņemt apmierinājumu, pat ja spriedums būtu viņam labvēlīgs. Šādam lēmumam vajagot būt motivētam un balstītam uz prasītāja iesniegtajiem pierādījumiem.

Analizējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam, Saeima norāda, ka tā ir viens no pasākumiem, kas kalpo civilprocesa efektivitātes nodrošināšanai un praksē pastāvošo problēmu novēršanai. Līdz grozījumu izdarīšanai Civilprocesa likumā paredzētā iespēja iesniegt blakus sūdzību bieži esot izmantota, lai novilcinātu lietas izskatīšanu. Tiesa pēc blakus sūdzības saņemšanas lietu pārsūtījusi augstāka līmeņa tiesai, kas izskatījusi blakus sūdzību. Turklāt šāda pārsūtīšana bijusi iespējama vairākkārt. Apstrīdētā norma nodrošinot to, ka attiecīgā lieta tiek pēc būtības izskatīta saprātīgā termiņā. Līdz ar to apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt strīdu ātrāku izskatīšanu, samazināt tiesas procesa novilcināšanas iespēju un tiesu noslogotību.

Saeima norāda, ka atkārtotu prasības nodrošinājuma izvērtēšanu esot lietderīgāk atstāt pirmās instances tiesas kompetencē. Pēc atbildētāja pieteikuma un iesniegtajiem pierādījumiem pirmā līmeņa tiesa varot lemt par prasības nodrošinājuma atcelšanu vai grozīšanu sakarā ar faktisko apstākļu maiņu. Turklāt abām pusēm šajā gadījumā tiek nodrošinātas tiesības izklāstīt savu viedokli.

Neesot pamatots Pieteikumu iesniedzēju viedoklis, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam. Abām pusēm esot iespēja iesniegt pierādījumus un argumentus, kad tiesa lemj par prasības nodrošināšanu vai prasības nodrošinājuma atcelšanu. Tiesiskās vienlīdzības princips procesuālajās tiesībās neprasot, lai abām pusēm obligāti būtu nodrošināti identiski tiesību aizsardzības līdzekļi. Minētais princips nozīmējot to, ka abām pusēm jābūt visumā vienlīdzīgām iespējām aizstāvēt savas tiesības un intereses. Savukārt vienīgais iespējama lēmuma pārskatīšanas modelis, ko var izmantot prasītājs, esot blakus sūdzība. Saeima secina, ka Civilprocesa likums garantē pušu līdztiesību prasības nodrošināšanas jautājumā. Likumdevēja izvēle par labu atšķirīgiem, bet vienlīdz efektīviem risinājumiem esot objektīvi pamatojama un atbilstot tiesiskās vienlīdzības principam.

Pēc Saeimas domām, apstrīdētā norma neparedz ierobežojumus tiesībām uz īpašumu. Tā paredzot ierobežojumus vienīgi no īpašuma izrietošo prasījumu

izskatīšanai prasības nodrošināšanas gadījumā. Šie ierobežojumi esot vērtējami Satversmes 92. panta kontekstā.

Precizējot savu atbildes rakstos pausto viedokli, Saeima norāda, ka apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā netika apkopoti statistikas dati par iesniegtajām blakus sūdzībām prasības nodrošinājuma jautājumos, taču tika ņemti vērā praksē konstatētie gadījumi. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas sniegto informāciju izvērtējumu esot veikusi darba grupa, kuras sastāvā iekļauti dažādu līmeņu tiesu tiesneši, kā arī tiesībzinātnieki.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka tiesnesis vai tiesa prasību nodrošina tikai tad, ja prasītājs iesniedz pierādījumus tam, ka labvēlīga tiesas sprieduma gadījumā tā izpilde varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama.

Apstrīdētās normas mērķis esot civilprocesa efektivitātes nodrošināšana, jo praksē blakus sūdzība bieži tikusi izmantota, lai novilcinātu lietas izskatīšanu.

Kā norāda Tieslietu ministrija, pušu procesuālo tiesību vienlīdzībai civilprocesā ir būtiska nozīme, nodrošinot taisnīgu un pareizu spriedumu. Tomēr atkāpes no pušu līdztiesības esot pieļaujamas, lai sasniegtu prasības nodrošinājuma mērķi. Lai gan prasības nodrošinājuma institūts neparedzot pusēm pilnīgi vienādas procesuālās tiesības, Civilprocesa likums atbildētājam nodrošinot citus, līdzvērtīgus tiesību aizsardzības līdzekļus. Atbildētājs varot prasīt ar prasības nodrošināšanu radīto zaudējumu atlīdzību, kā arī vērsties tiesā, kas prasību nodrošinājusi, ar pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Izskatot atbildētāja lūgumu atcelt prasības nodrošinājumu, tiesai vai tiesnesim būtu jāvērtē tie paši argumenti, kas tiktu vērtēti augstāka līmeņa tiesā, ja atbildētājam būtu tiesības iesniegt blakus sūdzību. Tādējādi personu tiesības uz taisnīgu tiesu netiktu aizskartas.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam, Tieslietu ministrija norāda uz likumdevēja kompetenci noteikt, cik tiesu instancēs tiek skatītas attiecīgās kategorijas lietas. Ja likumdevējs noteicis, ka konkrētas kategorijas lietas tiek skatītas tikai vienā tiesu instancē, tam esot jānodrošina pienācīgs tiesas process šajā instancē. Kā tas izrietot no CPL 140. panta piektās un devītās daļas, atbildētājam esot iespēja sniegt mutvārdu paskaidrojumus un iesniegt attiecīgus pierādījumus tiesai,

lūdzot atcelt prasības nodrošinājumu. Turklāt šāda pieteikuma izskatīšanas gadījumā tiesa, izvērtējot iesniegtos pierādījumus, varot atcelt prasības nodrošinājumu.

Satversmes 92. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un šā ierobežojuma leģitīmais mērķis esot nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu. Lai gan pēc prasības nodrošināšanas atbildētājs nevarot pārsūdzēt attiecīgo tiesas lēmumu, tomēr viņam esot iespēja iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Tādējādi labums, ko sabiedrība iegūstot no tā, ka lēmums par prasības nodrošinājuma atcelšanu nav pārsūdzams, esot lielāks par nelabvēlīgajām sekām, kas varot rasties konkrētai personai. Rezultātā mazinoties tiesu noslogotība un lietas varot tikt izskatītas saprātīgā termiņā.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka saskaņā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. pantu un ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantu katram indivīdam, ja civilprocesā tiek noteiktas viņa tiesības un pienākumi, ir tiesības uz to, lai lietu taisnīgi un publiski izskatītu kompetenta, neatkarīga un objektīva tiesa, kas izveidota saskaņā ar likumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk arī – ECT) savā judikatūrā esot norādījusi, ka valstij jānodrošina personas pamattiesību aizsardzība tik efektīvi, cik tas iespējams. Taču tiesības vērsties tiesā neesot absolūtas un varot tikt ierobežotas, ja ierobežojumam ir leģitīms mērķis un ja ierobežojums ir samērīgs un nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Tiesībsargs norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam ir leģitīms mērķis – civilprocesa efektivitātes nodrošināšana. Jēdziens „taisnīga tiesa” ietverot sevī tiesiskai valstij atbilstošu procesu, proti, procesu, kas ir ne vien taisnīgs, bet arī efektīvs. Lietas dalībniekiem piešķirtās tiesības pierādīt savu taisnību nevarētu tikt realizētas, ja civillietā netiktu izskatīta un lietas dalībnieki viņiem piešķirtās tiesības neizmantoju labticīgi.

Likumdevējs CPL 19. nodaļā esot iekļāvis kompensējošu mehānismu, lai puses savu tiesību un pienākumu realizēšanu varētu līdzsvarot un neviena no tām netiktu nostādīta nevienlīdzīgā situācijā. Atbildētājam esot iespēja lūgt tiesu aizstāt noteikto

prasības nodrošinājuma līdzekli ar citu līdzekli vai atcelt, ja tas noteikts nepamatoti. Tāpat tiesnesis varot uzdot prasītājam nodrošināt zaudējumus, kas atbildētājam varētu rasties sakarā ar prasības nodrošināšanu.

Tiesībsargs secina, ka normatīvais regulējums garantējot tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu, turklāt apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums esot samērīgs un nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

7. Pieaicinātā persona – Rēzeknes augstskolas profesors, Dr. iur. Jānis Rozenbergs – norāda, ka civilprocesā ir jānodrošina pušu līdztiesība. Tās pamatā esot cilvēktiesībās pastāvošais vispārējais vienlīdzības princips. Tā kā lietā puses ieņemot vienādu procesuālo stāvokli un tikai tiesa, izspriežot lietu pēc būtības, varot pateikt, kādas ir pušu savstarpējās tiesības un pienākumi, tiesiskā strīda izšķiršanas gaitā pusēm vajagot būt nodrošinātām vienādām iespējām baudīt tiesas sniegto aizsardzību.

Pušu līdztiesība nenozīmējot, ka visām pušu procesuālajām tiesībām un pienākumiem jābūt absolūti vienādiem. Vienlīdzība pieļaujot diferencētu pieeju personu tiesībām, ja tā ir attaisnojama demokrātiskā sabiedrībā. Civilprocesa likumā pieļautās atkāpes no pušu līdztiesības esot objektīvi un saprātīgi pamatotas. Tā kā pusēm ir atšķirīgas, parasti pretējas tiesiskās intereses, ne visās situācijās esot iespējams līdzsvarot pušu tiesības. Taču visos gadījumos, kad vienai pusei tiek piešķirts vairāk tiesību vai arī uzlikts mazāk pienākumu, pretējā puse esot jānodrošina ar atbilstošiem procesuālajiem līdzekļiem.

J. Rozenbergs secina, ka prasības nodrošināšanas jautājumos pušu līdztiesība esot ievērota. Lai gan apstrīdētā norma neparedzot atbildētājam tiesības pārsūdzēt lēmumu, ar kuru nodrošināta prasība, likumdevējs atbildētājam esot piešķīris citas tiesības. Līdz ar to pušu līdztiesības ierobežojums jautājumā par prasības nodrošināšanas pārsūdzēšanu esot samērīgs ar civilprocesa mērķi – izskatīt un izspriest lietas ātri un pareizi.

8. Tiesu administrācija vēstulē Satversmes tiesai ir sniegusi informāciju par apgabaltiesās no 2004. gada līdz 2008. gadam izskatītajām blakus sūdzībām par prasības nodrošinājumu. Piemēram, 2008. gadā apgabaltiesās izskatītas 180 blakus

sūdzības prasības nodrošinājuma jautājumos. No visām izskatītajām blakus sūdzībām 91 gadījumā lēmums ir atstāts negrozīts un sūdzība noraidīta, savukārt 60 gadījumos lēmums pilnībā vai daļā atcelts un jautājums nodots jaunai izskatīšanai.

Secinājumu daļa

9. Satversmes 92. pants noteic: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”

Abās konstitucionālajās sūdzībās ietverts prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam, tomēr no konstitucionālajām sūdzībām izriet, ka būtībā tiek apstrīdēta tās atbilstība tikai Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Tas noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

10. Analizējot Satversmes 92. panta pirmo teikumu, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tajā minētais jēdziens “taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā šī lieta tiek izskatīta. Satversmes 92. pants paredz valstij gan pienākumu izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu, gan arī pienākumu pieņemt procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošinātu šo lietu taisnīgu un objektīvu izspiešanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 8. punktu*).

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, ir jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli pamattiesību un tiesiskas valsts principu satura un apjoma noteikšanai, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību sašaurināšanas. Valsts pienākums ņemt vērā savas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants norāda uz to, ka

konstitucionālā likumdevēja mērķis bija panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 11. punktu un 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 20. punktu*).

Konvencijas 6. pants citastarp noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā. Savukārt Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pants paredz, ka “katram ir tiesības, ja tiek [...] noteiktas viņa tiesības un pienākumi kādā civilprocesā, uz to, lai lietu taisnīgi un publiski izskatītu kompetenta, neatkarīga un objektīva tiesa, kas izveidota saskaņā ar likumu”.

Tāpat civilprocess, kas nodrošina lietas taisnīgu un objektīvu izskatīšanu, ir taisnīgas tiesas elements un ietilpst Satversmes 92. panta saturā.

11. Prasības nodrošinājums ir reglamentēts CPL 19. nodaļā. CPL 137. panta pirmās daļas pirmais teikums noteic: „Ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, tiesa vai tiesnesis pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par prasības nodrošināšanu.”

Tiesības pieprasīt prasības nodrošināšanu ir svarīgas procesuālās tiesības, ko prasītājs var izmantot jebkurā tiesas procesa stadijā, kā arī pirms prasības celšanas tiesā. Prasības nodrošināšana un ar to saistīto jautājumu izlemšana ir civilprocesa būtiska sastāvdaļa, kurai tāpat kā civilprocesam kopumā jāatbilst Satversmes 92. panta prasībām.

Līdz ar to tiesai lēmumi prasības nodrošinājuma jautājumos ir jāpieņem procesuālā kārtībā, kas atbilst Satversmes 92. pantam.

12. Pieteikumu iesniedzēji ir norādījuši, ka apstrīdētā norma nenodrošina pušu procesuālo vienlīdzību. Tādējādi tiekot pārkāpts Satversmes 91. pantā nostiprinātais vienlīdzības princips.

Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Lai pilnīgāk un objektīvāk varētu noskaidrot atsevišķu Satversmes

normu saturu, tās interpretējamās kopsakarā ar citām Satversmes normām, jo Satversme kā vienots dokuments ietekmē katras atsevišķas normas tvērumu un saturu (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 30. punktu un 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 9.2. punktu*).

Gan zinātniskajā literatūrā, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ir atzīts, ka procesuālo tiesību vienlīdzība ir viens no taisnīgas tiesas elementiem. Šis princips nozīmē, ka gan civilprocesā, gan kriminālprocesā lietas dalībnieku tiesībām ir jābūt taisnīgi līdzsvarotām (sk. *Ovey C., White R. Jacobs and White, The European Convention on Human Rights. Fourth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 176, kā arī, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietās Kress v. France, judgment of 7 June 2001, application no. 39594/98, para. 72; Ankerl v. Switzerland, judgment of 23 October 1996, application no. 17748/91, para. 38; Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands, judgment of 27 October 1993, application no. 14448/88, para. 33 un Neumeister v. Austria, judgment of 27 June 1968, application no. 1936/63, para. C 22*).

Procesuālo tiesību vienlīdzība ir gan tiesību uz taisnīgu tiesu būtisks elements, gan tiesiskās vienlīdzības principa īpaša izpausme (sk. *Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München: C. H. Beck, 2005, S. 310*). Arī no CPL 9. panta pirmās daļas, kas noteic, ka pusēm ir vienlīdzīgas tiesības, var secināt, ka pušu procesuālo tiesību vienlīdzība ir tiesiskās vienlīdzības principa izpausme civilprocesā.

Tādējādi Satversmes tiesa, pārbaudot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam, izvērtēs, vai tā nodrošina pušu procesuālo tiesību vienlīdzību.

13. Lai noskaidrotu, vai apstrīdētā norma ierobežo pušu procesuālo tiesību vienlīdzību, ir jāanalizē, kādas procesuālās tiesības tiesas procesā, kurā tiek izskatīti prasības nodrošinājuma jautājumi, paredzētas prasītājam un kādas – atbildētājam.

Ja tiesas lēmums ir labvēlīgs prasītājam un prasība tiek nodrošināta, tad saskaņā ar apstrīdēto normu atbildētājs nevar šo tiesas lēmumu pārsūdzēt, iesniedzot blakus sūdzību. Ja turpretī tiesas lēmums ir nelabvēlīgs prasītājam un tiesa pieteikumu par

prasības nodrošināšanu noraidījusi, prasītājs par šo lēmumu var iesniegt blakus sūdzību.

Gan Saeima, gan Tieslietu ministrija ir norādījusi, ka Civilprocesa likumā atbildētājam paredzēti tiesību aizsardzības līdzekļi, kas ir līdzvērtīgi tiesībām iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Atbildētājam esot tiesības prasīt aizstāt noteikto prasības nodrošinājuma līdzekli ar citu līdzekli, tiesības prasīt atlīdzību par zaudējumiem, kas viņam radušies sakarā ar prasības nodrošināšanu, kā arī tiesības iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu tiesā, kura ir apmierinājusi pieteikumu par prasības nodrošināšanu.

Saskaņā ar CPL 140. panta trešo daļu tiesa pēc lietas dalībnieka pieteikuma var aizstāt noteiktos prasības nodrošinājuma līdzekļus ar citiem līdzekļiem, taču šīs tiesības nevar tikt pielīdzinātas tiesībām iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru prasība ir nodrošināta. Saskaņā ar CPL 138. pantu prasības nodrošinājuma līdzekļi var būt dažādi, taču tie visi būtiski ierobežo atbildētāja tiesības rīkoties ar viņam piederošajām lietām vai liedz atbildētājam veikt konkrētas darbības. Arī panākot prasības nodrošinājuma līdzekļa maiņu, atbildētāja tiesības joprojām tiek ierobežotas. Atbildētāja sākotnējais tiesiskais stāvoklis var tikt atjaunots tikai atceļot prasības nodrošinājumu.

Arī CPL 143. pantā atbildētājam paredzētās tiesības prasīt atlīdzību par zaudējumiem, kas viņam radušies sakarā ar prasības nodrošināšanu, nevar tikt pielīdzinātas tiesībām iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Tā kā tiesvedība var ilgt pat vairākus gadus, tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību pēc sprieduma stāšanās spēkā bieži var izrādīties neefektīvas. Turklāt tiesvedībā, kurā atbildētājs var prasīt no prasītāja zaudējumu atlīdzību, netiek pārbaudīta prasības nodrošinājuma atbilstība tiesību normām.

Nevar piekrist arī viedoklim, ka atbildētājam saskaņā ar CPL 140. panta piekto daļu piešķirtās tiesības iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu tiesā, kura ir apmierinājusi pieteikumu par prasības nodrošināšanu, ir līdzvērtīgas tiesībām iesniegt blakus sūdzību. Var piekrist zinātniskajā literatūrā izteiktajam viedoklim, ka CPL 140. panta piektās daļas mērķis ir lemt par nodrošinājuma atcelšanu, ja ir mainījušies lietas faktiskie apstākļi un zudis pamats bažām par to, ka sprieduma

izpilde lietā varētu būt apgrūtināta vai neiespējama (*sk.: Briedis E. Par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Jurista Vārds, 2009, Nr. 18, 11. lpp.*). Savukārt, izskatot blakus sūdzību, augstāka līmeņa tiesa no jauna vērtē prasītāja argumentus un sniedz savu novērtējumu tam, vai zemāka līmeņa tiesa, nodrošinot prasību, ir pareizi izvērtējusi lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa secina, ka prasītājs un atbildētājs tiesas procesā, kurā tiek lemts par prasības nodrošināšanu, tiek nostādīti nevienlīdzīgā situācijā. Tādējādi tiek ierobežota procesuālo tiesību vienlīdzība, kas ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo Pieteikumu iesniedzējiem Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības.

14. Procesuālo tiesību vienlīdzība civillietas izskatīšanā nav absolūta. Satversmes tiesa jau vairākkārt ir norādījusi, ka, lai gan Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu tikt ierobežotas, tās tomēr nav absolūtas. Satversmē ietvertās normas tulkojamas sistēmiski, tāpēc pieņemums, ka Satversmes 92. pantā paredzētajām personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.1. punktu un 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu*).

Lai pamattiesību ierobežojums atbilstu Satversmei, tam jābūt noteiktam ar likumu, attaisnotam ar leģitīmu mērķi, kā arī proporcionālam jeb samērīgam ar šo mērķi. Arī zinātniskajā literatūrā norādīts, ka atkāpes no pušu līdztiesības ir pieļaujamas tikai tādā gadījumā, ja tām ir objektīvs un saprātīgs pamatojums [*sk.: Torgāns K. (red.). Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 34. lpp.*].

15. Apstrīdētā norma ir ietverta Civilprocesa likumā. Lietā nepastāv strīds par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

16. Saeima norāda, ka apstrīdētās normas mērķis ir nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvu izskatīšanu, samazināt tiesas procesa novilcināšanas iespēju un tiesu noslogotību. Tādējādi, nodrošinot lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, tiekot aizsargātas arī citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka mērķis nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvu izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, atzīstams par leģitīmu mērķi Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas gadījumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 8.4. punktu un 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 14.3. punktu*). Arī ECT norādījusi, ka tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ir Konvencijas 6. panta būtisks elements (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietās Bottazzi v. Italy, judgment of 28 July 1999, application no. 34884/97, para. 22 un Gromzig v. Germany, judgment of 4 February 2010, application no. 13791/06, para. 78*). Savukārt Eiropas Padomes Ministru komiteja 1984. gada 28. februārī pieņemtajā rekomendācijā Nr. R(84)5 par civilprocesa principiem tiesas spriešanas uzlabošanai uzsvērusi, ka būtiski ir veicināt tiesas procesa efektivitāti un tādējādi nodrošināt ikvienas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā [*sk. Recommendation No. R(84) on the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice, <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>*].

Līdz ar to apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis.

17. Lai konstatētu, vai ir ievērots samērīguma princips, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šā mērķa sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša jeb proporcionāla.

18. Kad ir iesniegta blakus sūdzība par tiesas lēmumu, lieta ar blakus sūdzību tiek nosūtīta augstāka līmeņa tiesai, kurai blakus sūdzība jāizskata. Kad šī tiesa ir

pieņēmusi lēmumu, lietas materiāli tiek nosūtīti atpakaļ tiesai, kas lietu izskata pēc būtības. Līdz ar to blakus sūdzības iesniegšana un izskatīšana var pagarināt lietas izskatīšanas laiku tiesā.

Ierobežojot pušu tiesības par jebkuru tiesas pieņemto lēmumu iesniegt blakus sūdzību, respektīvi, lūgt šo lēmumu pārskatīt augstāka līmeņa tiesai, laiks, kurā lieta tiek izskatīta pēc būtības un tiek taisīts spriedums, var tikt samazināts, tādējādi palielinot tiesas procesa efektivitāti un nodrošinot lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.

Līdz ar to ierobežojums, kas ietverts apstrīdētajā normā, nodrošina procesuālo ekonomiju un ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

19. Izvērtējot, vai likumdevējs ir izvēlējis saudzējošāko līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesai nav jānoskaidro iespējamie alternatīvie risinājumi, kuri būtu piemērotāki leģitīmā mērķa sasniegšanai. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka civilprocesa regulējuma noteikšanā likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, ja vien tiek nodrošināta pamattiesību aizsardzība. Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 7.5. punktu*).

Tomēr Satversmes tiesa ir kompetenta pārbaudīt, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esamību, kuri pamattiesības aizskartu mazāk.

Kā norāda Saeima, pieņemot apstrīdēto normu, tika ņemti vērā praksē konstatētie gadījumi. Savukārt Tieslietu ministrija informē, ka apstrīdētās normas izvērtējums ir veikts tieslietu ministra izveidotajā darba grupā Civilprocesa likuma grozījumu izstrādei, kuras sastāvā darbojas arī pilsētu (rajonu) tiesu, apgabaltiesu, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas tiesneši un Senāta Civillietu departamenta senatori, tiesībzinātnieki, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes un Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes pārstāvji.

Var secināt, ka Saeima, sadarbojoties ar Tieslietu ministrijas darba grupu, ir izvērtējusi, kā varētu palielināt tiesas procesa efektivitāti un kādi šā mērķa

sasniegšanai izmantojamie līdzekļi būtu saudzējošākie. Lai sasniegtu leģitīmo mērķi, likumdevējs ir pieņēmis apstrīdēto normu un ierobežojis atbildētāja tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Tiesas procesa laikā pieņemto lēmumu pārsūdzēšanas ierobežojumi ir uzskatāmi par efektīvu līdzekli procesuālās ekonomijas nodrošināšanai. Šādā gadījumā tiesības kādai no pusēm vienmēr tiks ierobežotas, un Saeima ir kompetenta noteikt, kurš no alternatīvajiem leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļiem būs saudzējošākais.

Tādējādi Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt to, ka Saeima ir veikusi atbilstošu izvērtējumu, izvēloties saudzējošāko līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai.

20. Lai konstatētu, vai apstrīdētā norma ir atbilstoša jeb proporcionāla, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai labums, ko sabiedrība iegūst, ierobežojot Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz taisnīgu tiesu, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Procesuālā ekonomija, no vienas puses, un procesuālo tiesību vienlīdzība, no otras puses, ir Satversmes 92. panta satura elementi, kuriem jāatrodas saprātīgā līdzsvarā. Satversmes tiesai šajā gadījumā ir jāizvērtē, vai sabiedrības ieguvums no procesuālās ekonomijas nenonāk nesamērīgā pretrunā ar pušu procesuālo tiesību vienlīdzību.

20.1. Saeima pamatoti ir norādījusi, ka blakus sūdzība nereti tiek izmantota, lai novilcinātu lietas izskatīšanu. Šāda iespējamība pastāv arī prasības nodrošināšanas gadījumā. Tomēr likumdevējam, ierobežojot tikai vienas puses procesuālās tiesības, ir jāizvērtē, vai joprojām tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp pušu procesuālo tiesību vienlīdzību un procesuālo ekonomiju.

Sākotnēji CPL 146. pants paredzēja, ka blakus sūdzību var iesniegt par visiem tiesas lēmumiem prasības nodrošināšanas jautājumos. Izņēmums bija lēmums par nodrošinājuma atcelšanu, ja lēmums par prasības nodrošinājumu pieņemts pirms prasības celšanas un tiesas noteiktajā termiņā prasība nav celta.

Lai nodrošinātu procesuālo ekonomiju, Saeima ar 2006. gada 7. septembra likumu noteica, ka blakus sūdzību var iesniegt tikai par lēmumu, ar kuru prasītājam

uzdots nodrošināt zaudējumus, par lēmumu, ar kuru prasības nodrošinājuma līdzeklis aizstāts ar citu līdzekli, un par lēmumu, ar kuru tiesa ir atcēlusi vai atstājusi spēkā tās noteikto prasības nodrošinājuma līdzekli.

Savukārt ar 2006. gada 14. decembra likumu Saeima noteica, ka papildus jau minētajiem lēmumiem prasītājs var pārsūdzēt arī lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Ar šiem grozījumiem prasītājam tika dotas plašākas iespējas pārsūdzēt sev nelabvēlīgos lēmumus prasības nodrošināšanas jautājumos nekā atbildētājam. Tomēr atbildētājam arī pēc minēto grozījumu izdarīšanas Civilprocesa likumā joprojām bija saglabājušās tiesības vērsties tiesā, kas ir nodrošinājusi prasību, ar lūgumu atcelt prasības nodrošinājumu. Ja tiesa viņa lūgumu noraidīja, atbildētājs varēja par minēto lēmumu iesniegt blakus sūdzību. Satversmes tiesa uzskata, ka šāda kārtība nodrošināja saprātīgu līdzsvaru starp abu pušu procesuālo tiesību vienlīdzību un procesuālo ekonomiju.

Pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējs būtiski sašaurināja atbildētāja tiesības pārsūdzēt lēmumus, kas saistīti ar prasības nodrošināšanu. Šobrīd atbildētājs var pārsūdzēt vienīgi lēmumu, ar kuru prasības nodrošinājuma līdzeklis ir aizstāts ar citu līdzekli, un lēmumu, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt zaudējumus. Tajā pašā laikā nekas netika mainīts prasītāja pārsūdzības tiesību apjomā.

Saskaņā ar CPL 138. pantu prasības nodrošinājuma līdzekļi var būt dažādi. Piemēram, var tikt apķīlāta atbildētājam piederošā manta, ierakstīta aizlieguma zīme viņam piederošās kustamas mantas reģistrā vai noteikts aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības. Tādējādi atbildētājam var noteikt būtiskus tiesību ierobežojumus līdz pat sprieduma pasludināšanai, nedodot viņam iespēju lūgt augstāka līmeņa tiesai pārbaudīt zemāka līmeņa tiesas lēmumu, ar kuru šie tiesību ierobežojumi noteikti.

20.2. Pēc Satversmes tiesas ieskata, šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums, kas liedz atbildētājam pārsūdzēt lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmumu, ar ko noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, nelīdzsvaro divus būtiskus un savstarpēji saistītus Satversmes 92. panta satura elementus – procesuālo ekonomiju un procesuālo tiesību vienlīdzību.

No Tiesu administrācijas sniegtās informācijas var secināt, ka ik gadu apgabaltiesās tiek skatīts ievērojams skaits blakus sūdzību, kas saistītas ar prasības

nodrošinājumu. Attiecīgi 2004. gadā tika skatīta 241 šāda sūdzība, 2005. gadā – 159, 2006. gadā – 206, 2007. gadā – 157 un 2008. gadā – 190 šādas blakus sūdzības (*sk. lietas materiālu 73. lpp.*). Taču konkrētajā gadījumā procesuālā ekonomija tiek panākta, nevis līdzvērtīgi ierobežojot gan prasītāja, gan atbildētāja tiesības pārsūdzēt sev nelabvēlīgos lēmumus prasības nodrošinājuma jautājumos, bet gan nesamērīgi ierobežojot tikai atbildētāja procesuālās tiesības.

Var piekrist Pieteikumu iesniedzēju norādītajam, ka tiesu praksē ir gadījumi, kad, piemērojot apstrīdēto normu, bez pierādījumu izvērtēšanas tiek pieņemts nepārsūdzams lēmums, kas būtiski ierobežo viena lietas dalībnieka tiesības. Par to liecina gan Civilprocesa likumā ietvertais normatīvais regulējums, gan ar Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes 2007. gada 5. aprīļa lēmumu Nr.1 apstiprinātajā tiesu prakses apkopojumā par 2006. un 2007. gadu „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem” norādītais.

CPL 140. pantā ir noteikts, ka pieteikumu par prasības nodrošināšanu izlemj, nepaziņojot par to atbildētājam. Līdz ar to atbildētājam nav iespēju atspēkot prasītāja apgalvojumus un izteikt savu viedokli par nepieciešamību nodrošināt prasību. Savukārt minētajā tiesu prakses apkopojumā ir norādīts, ka tiesa prasību var nodrošināt arī bez pierādījumu izvērtēšanas. Tiesu prakses apkopojumā secināts, ka prasības nodrošināšanai saskaņā ar CPL 137. panta noteikumiem nav nepieciešams iesniegt pierādījumus apstākļiem, kas varētu padarīt par neiespējamu vai apgrūtināt sprieduma izpildi. Pietiekams pamats celtās prasības nodrošināšanai esot pieteicēja uzskats, ka pastāv šaubas par iespējamā sprieduma izpildi. Atsevišķos gadījumos par pamatu prasības nodrošināšanas pieteikuma noraidīšanai tiesneši esot pieņēmuši tādu motīvu trūkumu, kas pierādītu sprieduma izpildes neiespējamību, taču šādas prasības pieteikumam par prasības nodrošināšanu likums neizvirza. Iesniegt pierādījumus par iespējamā atbildētāja negodprātīgu rīcību likums prasot tikai CPL 139. pantā paredzētajā gadījumā (*sk. Tiesu prakses apkopojuma 22. lpp.; pilnu apkopojuma tekstu sk. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/>*).

Satversmes tiesa konkrētās lietas ietvaros vērtē apstrīdēto normu, nevis citas CPL 19. nodaļas normas. Tomēr tā nevar piekrist Tiesu prakses apkopojumā

ietvertajam secinājumam, ka tiesnesim, lemjot par prasības nodrošināšanu, nav jāvērtē pierādījumi apstākļiem, kas var padarīt par neiespējamu vai apgrūtināt iespējamā sprieduma izpildi.

Kā norādīts iepriekš, pēc Satversmes tiesas ieskata, pušu procesuālo tiesību vienlīdzība tiktu samērota ar procesuālo ekonomiju arī tādā gadījumā, ja atbildētājam būtu vismaz tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Satversmes tiesa secina, ka labums, ko sabiedrība iegūst ar apstrīdēto normu, ciktāl tā neparedz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmumu, ar ko noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, ir mazāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu un apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. pantam.

21. Pieteikumu iesniedzēji ir lūguši izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību arī Satversmes 91. un 105. pantam. Tomēr Satversmes tiesai nav nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību minētajiem Satversmes pantiem, jo ir jau konstatēta tās neatbilstība Satversmes 92. pantam.

22. Satversmes tiesas likuma 32. panta trešā daļa noteic, ka tiesību norma (akts), kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Satversmes tiesai iespēju robežās ir jāgādā, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, līdz brīdim, kad Saeima tās vietā pieņems jaunu normu, neradītu Pieteikumu iesniedzējiem un citām personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm. Satversmes tiesas likuma 31. panta 12. punkts noteic, ka Satversmes tiesas spriedumā var tikt ietverti “citi tiesas nolēmumi”. Saskaņā ar minēto punktu Satversmes tiesa ir tiesīga noregulēt arī jautājumus, kas ir būtiski, lai pēc

apstrīdētās normas atzīšanas par spēku zaudējušu nerastos jauni Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumi un tiesiskā regulējuma traucējumi.

Ja tas ir iespējams un nepieciešams, Satversmes tiesa sprieduma nolēmumu daļā var atzīt, ka juridisko spēku atgūst tiesību normas, kas grozītas ar tādu apstrīdēto aktu, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Šādi Satversmes tiesa var rīkoties arī konkrētās lietas ietvaros, jo Pieteikumu iesniedzēji ir apstrīdējuši to CPL 141. panta redakciju, kura tika pieņemta ar 2009. gada 5. februāra likumu.

Lai pēc Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanas ar prasības nodrošinājumu saistītie jautājumi tiktu izlemti atbilstoši Satversmes 92. panta prasībām līdz brīdim, kad Saeima pieņems grozījumus normatīvajā regulējumā, Satversmes tiesai ir jāizlemj, kāda likuma redakcija būs spēkā šajā laikā. Pēc Satversmes tiesas ieskata, saprātīgu līdzsvaru starp abu pušu procesuālo tiesību vienlīdzību un procesuālo ekonomiju nodrošināja CPL 141. panta pirmā daļa 2006. gada 14. decembra redakcijā. Tāpēc šī CPL 141. panta pirmās daļas redakcija, stājoties spēkā Satversmes tiesas spriedumam, ir piemērojama, ciktāl tā paredz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru tiesa ir atteikusies atcelt prasības nodrošinājumu.

Attiecībā uz Pieteikumu iesniedzējiem apstrīdētā norma ir jāatzīst par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža, lai viņi nepieciešamības gadījumā varētu pārsūdzēt sev nelabvēlīgos tiesas lēmumus, negaidot grozījumus normatīvajā regulējumā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

1. Atzīt Civilprocesa likuma 141. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmumu, ar ko noraidīts pieteikums par prasības

nodrošinājuma atcelšanu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam.

2. Attiecībā uz Pieteikumu iesniedzējiem – akciju sabiedrību „TOPMAR HOLDINGS” un Vitāliju Grinčišinu – atzīt Civilprocesa likuma 141. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

3. Noteikt, ka līdz brīdim, kad Saeima izdarīs grozījumus normatīvajā regulējumā, ir spēkā Civilprocesa likuma 141. panta pirmā daļa 2006. gada 14. decembra redakcijā, ciktāl tā paredz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru tiesa ir atteikusies atcelt prasības nodrošinājumu.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris